

ЕСЕЇСТИЧНЕ ПРОЧИТАННЯ КОБИЛЯНСЬКОЇ

Мельничук Я. Б. 20 есеїв про Ольгу Кобилянську та її поціновувачів / Ярослава Мельничук. – Чернівці : Букрек, 2014. – 216 с. : іл.

Праця “20 есеїв про Ольгу Кобилянську та її поціновувачів” Я. Мельничук – продовження багаторічної роботи над творчою спадщиною письменниці. Автор передмови літературознавець О. Химин справедливо зазначає: “Книга надзвичайно важлива, надзвичайно потрібна – адже дає змогу познайомитися з тими людьми, для яких О. Кобилянська стала цілим окремим світом” [с. 4]. У пропонованому виданні авторка спиняється на впливах, яких зазнала О. Кобилянська у процесі становлення як письменниці, зокрема з боку Т. Шевченка та Ю. Федьковича, акцентує на її творчих взаєминах зі С. Смаль-Стоцьким, В. Сімовичем, М. Євшаном, М. Коцюбинським, В. Стефанюком, Л. Мартовичем, визначає їх роль у житті й діяльності письменниці. Осердям праці є есеї, у яких постає О. Кобилянська у світлі наукових досліджень І. Денисюка, О. Коваленко, Е. Панчука, О. Бабишкіна, Н. Томашука, Ф. Погребенника, З. Гузара, М. Ласло-Кущюк, М. Івасюка, В. Вознюка, Б. Мельничука, Я. Погребенника.

Робота Я. Мельничук належить до науково-популярних видань й розрахована на широке коло читачів, як слушно зауважує О. Химин, “дослідниця виробила свій оригінальний стиль, позбавлений сухості, але не позбавлений науковості. Кожне слово авторки виважене, продумане, і йому безмірно віриш” [с. 6]. Попри, здавалося б, усю легкість та доступність, книжка насамперед вражає науковим фактажем, своєю ґрунтовністю, авторським умінням з-поміж значного масиву матеріалу виокремити найважливіше та найцікавіше. Не випадково дослідниця вдається до жанру есе, оскільки в її розповідях виразно домінує авторське “я”, що об’єднує наукове та художнє осмислення проблеми.

Я. Мельничук знаходить вдале вирішення композиційної структури книжки, запропонувавши двадцять окремих розділів, у кожному з яких втілено глибоке розуміння проблеми, її актуальності крізь ретроспективний аналіз усталених оцінок та синтетичної стосовно життя і творчості О. Кобилянської.

Розпочинається збірка есеїв розділом “Тарас Шевченко й Ольга Кобилянська: перегук поколінь”, у якому авторка підносить роль і значення Шевченка в житті О. Кобилянської, зауваживши, що цю тему широко почали опрацьовувати в українському літературознавстві з 1960-х років. Постають і творчість Т. Шевченка були та залишаються взірцями для багатьох поколінь українців. У цьому ключі Я. Мельничук прагне показати й “благотворний вплив” Кобзаря на становлення світоглядних засад і розвиток письменницького таланту О. Кобилянської. Авторка акцентує на працях, які більшою чи меншою мірою дотичні до цього питання, зокрема називає статті Е. Панчука, Г. Мізюна, С. Дігтяра, публіцистичні виступи М. Івасюка, В. Мельника, В. Вознюка та ін. Насамкінець дослідниця узагальнює й підсумовує, що творчість Т. Шевченка допомогла О. Кобилянській стати “українською літераткою”, а виражалося це “у плані вдосконалення мови, формування стилю, еволюції суспільно-громадських та естетичних поглядів письменниці” [с. 14].

Не омине авторка постаті Ю. Федьковича і ставить О. Кобилянську в один ряд з видатним

буковинцем, слушно резюмуючи: “Їх народила Буковина, певно, для того, щоб було кому оспівати неповторну красу цих гір і урочищ, потічків і полонин, і життя цих гарних та гордих людей – буковинських гуцулів. Не випадково, а цілком закономірно для нашої культури ці величини стали знаковими” [с. 17]. Я. Мельничук у розділі про О. Кобилянську та Ю. Федьковича для підсилення власних переконань ще раз уводить у науковий обіг висловлювання й оцінки Лесі Українки, яка вважала письменницю “спадкоємицею Федьковича по таланту, але не продовжувачкою його манери” [с. 18]. Спільні та відмінні риси творчого й особистого взаємозв’язку двох буковинських письменників, ставлення їх одне до одного виокремлюються в есеї Я. Мельничук завдяки широкому залученню літературно-критичного матеріалу, який дає відповідь на порушену проблему. Для того, щоб вповні об’єктивно розкрити це питання, авторка есеїв, крім літературознавчих досліджень М. Юрійчука, О. Пашко (Химин), використовує мемуарний спадок О. Кобилянської та її сучасників, відстежуючи цю тему у щоденникових записах та листуванні. Глибоке вивчення Я. Мельничук теми “Юрій Федькович і О. Кобилянська” підкреслює, зокрема, той факт, коли дослідниця з’ясовує, кому насправді належить “Поклін Федьковичу” (чиїм автором тривалий час вважали О. Кобилянську), виголошений на могилі письменника під час мітингу в 1940 р. з нагоди встановлення радянської влади на Буковині. У цій промові Кобилянська начебто звертається до Федьковича, називаючи себе “старшою сестрою”, у чому Я. Мельничук сумнівається і не бачить логіки, оскільки не могла письменниця звертатися “до нього з такою фамільярністю, як до “молодшого брата”, маючи великий пошанівок і пієтет перед улюбленим письменником” [с. 24]. Завдяки уважній атрибуції дослідниця аргументовано доводить і переконує, що ця річ не автентична й перу письменниці не належить, натомість висновує: “А загальники, які йдуть у тексті далі, цілковито в дусі традиційних у той час журналістських агіток, більше того – в дусі тих публіцистичних статей адоративного радянофільського змісту,

що протягом одного року – від 2 липня 1940 р. до 25 червня 1941 р. – з'являлись у пресі і були приписувані О. Кобилянській” [с. 25]. Авторка есеїв стверджує, що фальсифікатом слід вважати 40 подібних публікацій.

Цікаві й змістовні інші есеї книжки, кожен із яких має власну інтонацію, стильову приналежність, у них виразно проступає авторська рецепція постаті Кобилянської через осмислення відповідних джерел. Впадає в око неабияка ерудиція Я. Мельничук, глибока обізнаність із темою, вільне володіння матеріалом.

З відомих осіб, кого доля звела з О. Кобилянською, були й авторитетні вчені, які високо шанували письменницький талант буковинки. Серед них – С. Смаль-Стоцький та В. Сімович. В окремому есеї Я. Мельничук акцентує на історії особистісних і творчих стосунків О. Кобилянської з цими вченими, визначає та підносить їх роль у житті та творчості письменниці.

Авторка висвітлює питання взаємин О. Кобилянської з М. Євшаном, констатує, що воно “належить до найменш з'ясованих у літературі про буковину” [с. 44]. Я. Мельничук ставить перед собою завдання подати всебічний аналіз стосунків О. Кобилянської з літературним критиком, адже навіть у низці праць (М. Ільницького, С. Павличко, Д. Юсипа, М. Гнатюка), які з'явилися після проголошення незалежності України, цей аспект залишається нез'ясованим. Для глибшого розуміння, ким був М. Євшан для О. Кобилянської, а вона – для нього, дослідниця послуговується як літературно-критичними джерелами, так і використовує листи та спогади. Наприклад, залучає записи письменниці, датовані 1927 роком й нотатки журналістки Сидонії Никорович, котра оповідала, як разом з О. Кобилянською вони 1914 року проводжали М. Євшана на війну, і яким болем відбилася та подія в серці письменниці. Фокусуючи увагу на подібних моментах, авторка есеїв доводить їх багатозначність, бо завдяки такій деталізації можна багато чого для себе збагнути та відкрити. Власне, у цьому й виявляється творчий метод дослідниці, широта її літературознавчих поглядів, які дають змогу в малому побачити велике.

Розглядає дослідниця й питання творчих зв'язків із відомими діячами, зокрема М. Шаповалом (Сріблянським), К. Студинським, І. Липою. Через детальний аналіз мемуарної спадщини Я. Мельничук розкриває долю міжособистісних письменницьких зв'язків О. Кобилянської з М. Коцюбинським, В. Стефанюком і характеризує особливості творчої манери письменниці – дотримання нею основної вимоги мемуарного жанру: “писати документально, достовірно” [с. 77]. “Потенціал Кобилянської-мемуаристки, –

за словами Я. Мельничук, – яскраво розкрився у 1920-30-ті роки. У цей своєрідний жанр “сухої” документалістики письменниця внесла оригінальну поетику, власне бачення часу, поглибила його естетичність. Завдяки чудовій пам'яті, широким контактам, достовірності і правдивості авторки нині маємо свідчення її доброго ставлення до людей, вражень від тривалих міжособистісних контактів” [с. 81], – робить слушний висновок дослідниця.

Оригінальний підхід авторки щодо розгляду творчих індивідуальностей О. Кобилянської й Леся Мартовича у світлі соціонічних досліджень. На основі зовнішніх та внутрішніх рис особистості, її психо-фізіологічних даних Я. Мельничук ідентифікує Леся Мартовича “як логіко-інтуїтивного екстраверта”, натомість О. Кобилянську вважає “сенсорно-логічним інтровертом” [с. 88]. Акцентуючи на соціонічних типах Леся Мартовича й О. Кобилянської, Я. Мельничук переконана, що “новий інструмент – соціоніка – дасть змогу по-новому, незаангажовано і вільно оцінити доробок українських майстрів пера” [с. 90].

Я. Мельничук засвідчує тонкий художній смак при написанні літературних портретів про сучасних дослідників творчості О. Кобилянської, зокрема І. Денисюка, О. Коваленко, Е. Панчука, О. Бабишкіна, Н. Томашука, Ф. Погребенника, З. Гузара, М. Ласло-Куцюк, М. Івасюка, В. Вознюка, Б. Мельничука, Я. Погребенник. Для об'єктивного висвітлення питання щодо здобутків кожного з дослідників творчості О. Кобилянської, авторка послуговується не тільки їхніми творчими напрацюваннями в цьому напрямі літературознавства, а й для цілісного уявлення про кожного з них залучає власні спостереження, спогади, влітає в загальну канву біографічні відомості, які допомагають розкрити не тільки їх професійні, а й суто людські риси. Як правило, подані у книзі характеристики влучні та глибокі, і це ще раз підтверджує, що авторка книжки володіє всіма літературознавчими засобами, відповідним методологічним та методичним інструментарієм, активно звертається до міждисциплінарного аналізу, що дає змогу дослідниці подивитися на поставлену літературознавчу проблему більш широко та по-новому.

Не можна залишити поза увагою естетичний смак есеїстики: текст книжки супроводжують ілюстрації, які увиразнюють написане.

І насамкінець у “Слові завершальному до читача” Я. Мельничук, беручи за мотто слова відомих діячів епохи Ренесансу та бароко – Л. Барановича й І. Величковського, висловлює сподівання, що “ця книга про поціновувачів Ольги Кобилянської мусить мати продовження” [с. 205].

Ольга Меленчук
м. Чернівці

Отримано 30 червня 2015 року